

2006

ВИДАННЕ
Союза*Визволення України

САМОСТІЙНА
Україна
Р.У.П.

Вецляр 1917 р.

з друкарні С.В.У.

З друкарні „Союза визволення України“
— у вешлярському таборі. —

LIBRARY
1917

I.

Кінець XIX віку визначився з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людскости. Сі з'явища свідчать за те, що пятий акт великої історичної трагедії, званої „боротьбою націй“, вже почався і закінченню наближається. Ті з'явища—се уоружені повстання зневолених націй проти націй-гнобителів. На наших очах відбулися криваві повстання Вірмен, Кретьян-Греків, Кубанців і нарешті Боєрів. Коли ще поглянути на ту більшу чи меншу гостру боротьбу—у її перших фазах—яку провадять зрабовані народи Австрії, Росії, та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антагонізм, який існує поміж Німцями й Французами, Англічанами й Росіянами, коли зважити, яку страшну масу регулярного війська утримують ворожі поміж себе нації, то стане зовсім очевидним, що всесвітове національне питання вже зовсім достигло, хоч і далеко стоїть від необхідного, дійсного та справедливого розв'язання. Проте шлях до розв'язання єдино можливий, певний і хосенний показали нації, що вже повстали проти чужого панування, у якій-би формі політичного верховенства воно ні виявлялося, і сей шлях єсть противний Гаагській конференції.

Ми визнаємо, що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації.

Отже коли справедливо, що кожна нація з огляду на межинародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим необмежовану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матеріального. гаразду; коли справедливо, що пишній розцвіт індивідуальности можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальности єсть метою,—тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність єсть головна умова існування нації, а державна незалежність єсть національним ідеалом в сфері межинаціональних відносин.

Отже виникає питання, чи визволення національне можливе для нас?

Пятий акт драми ще не наступив для нашої нації: вона переживає ще й досі довгий і важкий антракт у своїй історії: за коном щось діється, йде якась пильна праця, від часу до часу грюкотить грім, але завіса ще не підняла ся. Антракт власне починаєть ся з 1654 року, коли українська республіка злучила ся з московською монархією політичною унією. З того часу українська нація політично й культурно помалу завмирає, старі форми життя зникають, республіканська сво-

бода нівечить ся, нація знесилюєть ся, гине, але потім знов відроджуєть ся, з під попелу старовини виника ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, при-брати конкретні форми.

З часу Переяславської конституції минуло сьогодні 247 років, незабаром Росія справлятиме 250-літній ювілей сеї події.

Коли доводить ся нам іти на свої збори під допитливими поглядами цілої фалянки правительственних шпіонів, коли Українцєви не вільно признаватись до своєї національности, і коли любити вітчину рівнозначно, що бути державним зрадником, тоді зовсім до речі виникає повне обурення питання, яким правом російське царське правительство поводить ся з нами на нашій власній території, наче з своїми рабами? Яким правом відносно нас, тубольців своєї країни, видано закон з 17. мая 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно Росіян (Москалів) -або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народови? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші витрачає на користь російської нації, плекаючи й підтримуючи її науку,

літературу, промисловість і т. д? І нарешті найголовніше, чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?

Чи становище царського правительства відносно нас єсть становище права чи тільки сили, насилля? Відомо гаразд, що ми власновільно прийшли до політичної унії з московською державою і заступником її—царським правительством. Ся власновільність, на думку наших неприхильників, забороняє нам нарікати на несправедливість того, що нам діється, бо ми ніби самі того хотіли, самі обрали собі те правительство. Се твердження примушує нас розглянути природу й характер угоди з 1654 року.

Держава наших предків злучила ся з московською державою „як рівний з рівним“ і як „вільний з вільним“, каже тогочасна формула, се-б то, дві окремі держави, цілком незалежні одна від другої що-до свого внутрішнього устрою, схотіли зєднати ся для осягнення певних міжнародних цілей.

Виникає питання, чи по злучі сих двох держав обидві вони зникли, а намість їх почала існувати третя держава, наступниця тих двох? Чи, навпаки, не дивлячись на злуку, обидві держави існують поруч себе? І коли так, то який вплив мала злука на обидві держави з погляду міжнародного права? Сучасна

наука міжнародного права вчить, що держава може бути як простою, так і складною. Вона каже, що дві або кілька держав можуть стати між собою до злуки і сформувати „спілку держав“ (Staatenbund). Спілка держав—се така форма злучення, при якій шанованне і підлягання спільним інституціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійности злучених держав, але навпаки оберіганне теї самостійности стає метою злучених держав. Держави—члени спілки зберігають право міжнародних зносин поруч із заступництвом цілої спілки. Усі вони мають право поокремо завязувати конвенції та посилати послів, аби тільки їх міжнародні зносини не мали на меті шкодити інтересам цілої спілки або окремих членів. Така спілка цілком можлива не тільки поміж державами, що мають однакий політичний устрій, але й з ріжними формами державного устрою, і не перестає існувати навіть тоді, коли в одній з держав змінюється форма правління, або вимирає пануюча династія. Сим особливо „спілка держав“ відріжняється від так званої „реальної унії держав“, яка може існувати тільки поміж монархічними державами і раз-у-раз може перекоротити своє існування, аби вимерла династія. Спілка держав виникає із взаємної згоди держав, що стають до спілки. Зразком „спілки держав“ можуть бути: Північно-американські Злучені Держави, Швай-

царська Спілка і найбільше Германська Спілка.

Якже злучила ся держава московська з державою українською? Шляхом погодження, а погодження те вилило ся у формі т. зв. „перяславських статей“.

Перяславський контракт так формулював взаємні і обопільні відносини держав (наводимо головніші пункти, надаючи їм характер сучасних висловів):

1) Власть законодатна і адміністраційна належить ся гетьманському правительству без участі і втручання царського правительства.

2) Українська держава має своє окреме самостійне військо.

4) Субект неукраїнської національності не може бути на уряді в державі українській. Виїмок становлять контрольні урядники, що доглядають певність збирання данини на користь московського царя.

6) Українська держава має право обирати собі главу держави по власній уподобі, лише сповіщаючи царське правительство про своє обранне.

13) Незломність стародавніх прав, як свіцьких так і духовних осіб, і не втручання царського правительства у внутрішнє життє української республіки.

14) Право гетьманського правительства вільних міжнародних зносин з чужинними державами.

Аналізуючи сі постанови Переяславської конституції, приходимо до висновку, що в ній суть усі ті прикмети, які характеризують „спілку держав“. Таким чином, головніший закид, який роблять нам наші суперечники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлень, закид, ніби ми ніколи не складали держави і через те не маємо під собою історичної підстави,— є тільки впливом неуцтва й незнання ані історії, ані права. Через увес час свого історичного істнування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитись у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удільні часи, де окремі галузі нашої нації складали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князівство, де геній нашого народу був культурним фактором, і найголовніше галицько-руське королівство, спробунок злучити до купи усі галузі, усі гілки нашого народу ув одній суцільній державі, спробунок, повторений далеко пізнійше Богданом Хмельницьким і ще раз—Іваном Мазепою.

Таким чином українська держава в тій формі, у якій вона сформована і уконституована Хмельницьким, є справді державою з погляду міжнародного права. Суперечники наші ще закидають нам і те, що українська респуб-

блика, сформована Переяславською умовою, не була самостійною державою, бо платила „данину“ царському правительству. Коли й так, то все-ж навіть з їх погляду українська республіка була напів незалежною державою на зразок Болгарії, колись Сербії та інших балканських держав. Але півнезалежні держави відзначають ся тим, що не мають права міжнародніх зносин з надвірнього боку: тим часом Переяславська конституція надавала се право українській державі. Якже проте розуміти ту „данину“, що платила українська республіка московській монархії. Годї розв'язати се питання з погляду сучасної науки міжнароднього права, бо вона не знає і не уявляє собі такої держави, яка-б, маючи атрибути самостійної, платила „данину“, як з другого боку не може припустити, щоб півнезалежна держава користувалась правом засилати послів. Се дасть ся пояснити тільки тоді, коли згідно з текстом конституції ми приймемо, що „данина“ давала ся не державі московській, а цареві московському, яко протекторови особливого роду, бо держава українська від спілки з московською виразно бажала тільки „протекції“, а не підданства. З сього погляду та „данина“ має значінне вкладки до спільної скарбониці, призначеної для міжнародніх зносин спільної ваги. Такий характер стверджуєть ся ще й тим, що українська держава не була завоєвана московською монархією, або придбана

дипломатичним шляхом, як Польща, а злучаючись з московською монархією, не поступила ся ані одним з своїх державних або республіканських прав, і устрій московської монархії для української держави був зовсім байдужний. Переяславська конституція була стверджена обома контрагентами: народом українським і царем московським на вічні часи. Московські царі чи імператори не виповнили своїх обов'язків по конституції 1654 року і поводять ся нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не існувала. Вони чинять з нами так, наче наша нація зрекла ся своїх державних прав, віддала ся на ласку російським імператорам і згодила ся поділити однакову долю з Росіянами, що самі обрали собі царів. Але наш нарід ні сам, ні через своє правительство ніколи не давав такої згоди і ніколи не зрікав ся прав, що належать ся йому по Переяславській конституції. Через те Переяславська умова єсть обов'язкова для обох контрагентів: монархії московської і республіки української на підставі засади, що ніяка умова не може бути знищена або змінена однобічною волею одного контрагента без виразно висловленої згоди другого. Через те „*Едина недільмая Россія*“ для нас не існує! Для нас обов'язкова тільки держава московська, і всеросійський імператор має для нас менш ваги ніж московський цар. Так каже право! Та в дійсности ніякої ваги

не має Переяславська конституція, всеросійські імператори суть наші необмежені пани, а Переяславська конституція тільки „історичним актом“ та й годі. Якже з погляду права віднести до такого знуцання над правом? Коли один з контрагентів, каже право, пореступив контракт, то другому контрагентови лишасть ся на вибір: або вимагати від свого контрагента виконання контракту у тому розмірі й напрямку, у якому він був прийнятий обома їми, або узнавши контракт зломаним у всіх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом.

І тоді вже єсть панованнє сили, але не вплив права.

Наші суперечники можуть відповісти нам, що хоч справді контракт був повернений у нівець насиллями, облудою й підступом одного з контрагентів, але другий контрагент вже згубив не тільки право розпоряджати ся своєю долею, але навіть право протестувати, бо своїм довговіковим мовчаннєм він освятив неправні вчинки, і те, що було придбане кривдою, на підставі задавнення зробило ся правним. Через те вже пізно відшукувати колишні права.

Але в тім розміркованню не має ані крихітки правди. Перше: не може бути придбане на підставі задавнення те, що захоплене грабівницьким або злодіяцьким шляхом. Друге: розуміннє про задавненнє не може відноситись до зневолення свободи. Задавненнє може мати

вагу тільки в правових відносинах, але не в безправних, а такі відносини московської монархії до української республіки. У межнаціональних відносинах задавнення може мати місце тільки відносно тих націй, що вже вимирають, що вже не мають життєвої сили, бо доки нація живе, доки відчуває себе живою і сильною, доти нема місця для задавнення. Але мимо того розмова про задавнення не може грати ніякої ролі, бо наш нарід своїми повсякчасними протестами проти пановання Москви (Дорошенко, Мазепа, Кирило-Методієвське братство, Шевченко, селянські повстання 80-х років і т. д.) перервав течію задавнення, давши напрям розв'язати суперечку про обов'язковість Переяславської конституції тим способом, який може уважатись єдино дійсним і серйозним, се-б то, силою. Та навіть колиб ми не бачили у нашій історії безупинних протестів, то й тоді наше власне існування єсть протест проти насилля не тільки над нами, але й над нашими предками, воно перериває течію задавнення, воно накладає на нас обов'язок розбити пута рабства, щоб—спадкоємці Богдана Хмельницького—ми по праву могли користуватись нашою спадщиною!

II

Але коли ми маємо досить правових підстав для повернення Переяславської конституції

і визволення зрабованої волі, то чи так стоїть питання про фізичні і матеріальні засоби для досягнення нашої мети?

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного винародовлення нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано:

„Смерть політична, стерть національна, смерть культурна для української нації?“

Се не є самі слова: зміст їм відповідає.

Коли в українській держави відібрано право бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбули ся усіх елементарних політичних прав людини. Колишній український республіканець має менше прав ніж нинішній найостатнійший московський наймит. Правительство чужинців розпоряджаєть ся на території колишньої української республіки наче в завойованій свіжо країні! висмоктує остатні сили, висмикує ліпших борців, здирає остатній гріш з бідного народу. Урядовці з чужинців обсіли Україну і зневажають той люд, на кошт якого годують ся. Непокірливі тубольці погорджують ся невимовно, а небезпечні з них засилаються на Сибір. Законами російської імперії зневажаєть ся право совісти, погорджуєть ся право свободи особистої, ганьбять ся навіть недоторканість тіла. Колишній протектор української

республіки перемінив ся нині на правного тирана, якому належить ся необмежоване право над життям і смертю кожного з Українців. Царський Закон з 17 мая 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції і вона вигнана з школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косинського, Хмельницького й Мазепи вже збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовій працювати на свого пана. Таким чином українська нація платить „данину“ не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлюатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробив ся чужинцем і не вміє української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена і темрява панує скрізь по Україні. І через 247 років на Переяславській конституції „вільний і рівний“ Українець відграє ще гіршу роль ніж калишній ілот, бо в ілота не вимагали принаймній інтелектуальної „данини“, бо від ілота не вимагали любови й прихильности до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт, Українець же тільки: відчуває його. Така то є логіка подій і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшли ся до купи, ми згромадили ся ув одну сімю, перейняті великим болем та жалем до тих страджань, що вщерть наповнили народню душу і—хай навпаки логіці

подій ми виписали на своєму прапорі: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір карпатських аж по кавказькі.“

Чи не захоплюємось ми?!

Чи не єсть сей ідеал наш однією з тих пишних, святих ілюзій, якими живе людськість, на які сподіваєть ся, та які розпливають ся зараз, скоро схочеш їх здійснити?

Може наша пристрасна любов до України підказала нам думку безглузду, безпідставну?

І чи можемо ми надіятись на симпатії широкого суспільства українського?

І, головне, чи здійснення сього бажання буде хосенне для нашої нації?

Здебільшого, яко головний аргумент проти нашого права на національне інстування, проти нашого права на самостійність державну — виставлять те, що ми не маємо історичної традиції, не маємо минулого. На сьому аргументі не спинятимемось через те, що помилковість його вже доведена нами попереду, теж і через те, що відсутність державно-історичної минувшини не може мати ніякого значіння для дужої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористуватись своїм „правом сильного“. Для нас далеко важнійший другий аргумент — се закид, що нація наша безсильна, некультурна й інертна. Хіба може, кажуть нам, темна незорганізована, розбита маса, неодушевлена ніякою ідеєю — творить історію при сучасних обставинах

життя? Хиба тая маса відчуває національний або політичний гніт? Горстка божевільних може тільки смішити, але не викликати симпатій навіть поміж інтелігенцією, бо ціла українська інтелігенція охоче без протесту йде шляхом винародовлення, а за нею й культурнійші одиниці з народу. Тай врешті, хиба українська національність не є тільки ріжнومانітністю російської? Коли-б навіть було доведено, що ми тільки ріжнومانітність російської нації, то й тоді нелюдські відносини Росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, оборонюючись від насилля. Кров, коли вона пролита братньою рукою, ще дужче благає о помсту, бо то брата кров! Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем,—ображене чуття нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні звязки з російською нацією! Через те ми можемо обсуджувати тільки засоби і способи боротьби.

І так ми некультурні. Се безперечно правда: наша нація некультурна. Власне, культурність її єсть історична, бо вона замерла на тім ступіню, на яким вона була ще у XVII ст. Се правда, що нація наша в загальній культурности з часу конституції 1654 р. поступила дуже мало наперед, а з багатьох поглядів вона мусіла вернутись до нижчих форм життя, як політичного, так і соціального. Усі ті релігійно-культурні рухи, що були наслідком високої освічености її хвилюва-

ЛНБ ім. В. Сьєфанака

АН України

2020546

ли наше суспільство у XVII віці, обіцяли стати джерелом не тільки свободи совісти, але й свободи політичної. Усі ті рухи були задвлені силоміць, були знівечені навіть елементарні політичні права, як право особистої свободи (панщина), і нація кинена у безодню темряви. Тоді була вбита стародавня культурність української нації, культурність так інтензивна, що кількома своїми проміннями вона змогла покликати до життя і могутности націю нинішніх наших господарів.

Еге! Нині наші маси некультурні, але в самім факті нашої некультурности знаходимо ми найліпший, наймогутнійший, найінтензивніший аргумент і підставу до того, щоб політичне визволене нашої нації поставити своїм ідеалом! Бо хіба можливий для нашої нації поступ і освіта доти, доки нація не матиме права розпоряджатись собою і доки темрява єсть спосіб держати нашу націю у неволі!? Доки ми не здобудемо собі політичних і державних прав, доти ми не матимемо змоги уладнати стан річей у себе дома до нашої вподоби, бо інтерес наших господарів єсть цілком супротивний нашим інтересам, бо росплющенне очей у рабів єсть небезпечне для панів. Сю останню задачу мусять узяти на себе національна інтелігенція. Се її право і її обовязок.

А в історії української нації інтелігенція її раз-у-раз грає ганебну й соромницьку роль.

Зраджувала, ворогобила, інтригувала, але ніколи не служила своєму народови, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільности тих інтересів. На очах історії сильна, освічена і культурна інтелігенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність, і усі оті Четвертинські, Чорторійські, Вишневецькі та Тишкевичі—плоть від плоті нашої і кість від костей наших. Тоді сильним і могутнім замахом український нарід породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX в. і всі оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Процинські, усі оті Гоголі, Гнїдичі, Потапенки, Короленки—і „їм же нїсть числа“—усі вони наша кров. Нарід знову лишить ся без інтелігенції, інтелігенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його існування. Чи можемо зрівняти війну, пошесть навіть із отсим масовим відступництвом інтелігенції? І війна і пошесть—вони косять без розбору і вчених і темних, бідних і богатих, відступництво забрало цвіти нації—найкультурнішу її верству.

Се були такі дві страти, що годї знайти їм рівні в історії якої-небудь іншої нації. Але український нарід здобув у собі досить сили, щоб навіть посеред найгірших обставин політичних, економічних та національних витворити собі нову третю інтелігенцію. Еволю-

ція українського інтелігента третьої формації ще не покінчила ся, але характеристична його прикмета служення своєму власному народови відбила ся в ньому з повною силою. Отже коли третя інтелігенція має органічні звязки з українською нацією, коли вона є заступником українського народу, єдино свідомою частиною української нації, то стерно національного корабля належить їй. Годі через те казати, ніби маса українського суспільства не має нічого спільного з остаточною формацією своєї інтелігенції—українська інтелігенція є само суспільство у мінїатурі, стремління суспільства—се стремління інтелігенції, пориви інтелігенції—се пориви її симпатії цілого суспільства.

А коли так, то ми стаємо око в око з питанням: „Коли українська інтелігенція є, коли вона заступник суспільства, коли вона бореться, то чому ми не чуємо про сю боротьбу, не бачимо наслідків її і навіть нічого не відаємо її про те, за що власне бореться нова інтелігенція?“

Годі ось тут докладно відповісти на всі оті питання. Одно можна сказати, що першовістника сучасного політичного українства—Шевченка не зрозуміло ані його власне покоління, ані поблизькі до нього. Коли Шевченко своїми стражданнями й смертю освятив шлях боротьби за волю політичну, національну та економічну українського народу, то по-

близькі до нього покоління з так званого українофільського табору на своїм прапорі написали: „Робім так, щоб ніхто, нігде не бачив нашої роботи!“ Сі покоління „білих горлиць“ своїм псевдо-патріотизмом деморалізували ціле українське суспільство в протязі півстоліття. Налякані стражданнями Шевченка, а почасти й прикростями, яких зазвали його товариші, сі покоління виплекали цілий культ страхополохства, виробили цілу релігію лояльності, сі покоління своїм нечуваним сервілізмом своєю безідейністю, своєю незвичайною інертністю відіпхнули від себе цілий ряд рухів молодіжі, що стояла на українсько-національному ґрунті. Сі покоління зробили український рух чимсь ганебним, чимсь смішним, чимсь обскурантним! Сі покоління надали українофільству характер недоношеної розумом етнографічної теорії. Сі покоління самі найліпше назвали себе українофілами, себто людьми, що симпатизують Україні. Вони не хотіли навіть звати себе Українцями. Тактика й політика українофілів довела до того, що ціла молода Україна з відразою від них одсахнула ся, симпатій же старої України вони не змогли собі приєднати. Таким чином українофіли лишили ся без потомства, і сучасна молода Україна уважас себе безпосереднім спадкоємцем Шевченка, а її традиції йдуть до Мазепи, Хмельницького та короля Данила, минаючи

українофілів. Між молодією Україною й українофілами не має ніяких звязків—крім однієї страшної й фатальної звязі—своею кровію заплатити за помилки попередників.

Часи вишиваних сорочек, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуть ся. Третя Українська інтелігенція стає до боротьби за свій нарід, до боротьби кривавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обовязок. Вона випишує на своєму пранорі сі слова: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ.“ Вона віддає себе на служення сьому великому ідеалови і доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружя, доти всі покоління Українців йтимуть на війну. Війна провадитиметь ся усіма засобами, і боротьба культурна уважаєть ся такеж відповідною, як і боротьба фізичною силою. Потреба боротьби впливає з факту нашого національного існування. Нехай наша історія сумна й невідрадна, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні, подурені, ми все-ж існуємо і хочемо далі існувати. І не тільки існувати як живі істоти, ми хочемо жити як люди, як громадяне, як члени вільної нації. Нас багато—цілих 30 мільйонів. Нам належить ся будуччина, бо зовсім не можливо, щоб $\frac{1}{30}$ частина усієї людности,

цїла велика нація могла зникнути, могла бути задушеною, коли вона спроможна воювати з цїлим світом! Ми існуєм, ми відчуваєм своє існування і своє індивідуальне національне „я“. Наша нація у своєму історичному часто була не солідарною поміж окремими своїми частинами, але нинї увесь цвіт української нації по всїх частинах України живе однією думкою, однією мрією, однією надією: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ“. Нинї ми всі солідарні, бо зрозуміли, через що були в нас і Берестечки і Полтава. Ми відродилися з ґрунту наскрізь наносного кровю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України, ми висали з молоком наших матірок стародавню любов нашої нації до вітчизни і її свободи і ненависть до насилля над нами. Як не можна спинити річку, що зламавши кригу на весні бурхливо несеться до моря, так не можна спинити нації, що ламає свої кайдани, прокинувшись до життя. Наша нація ступила на новий шлях життя, а ми мусимо стати на її чолі, щоб вести до здійснення великого ідеалу. Але ми мусимо пам'ятати, що ми тільки оповіщуємо його силу, ми тільки його післанці. Сей великий—увесь нарід український.

Але як партія бойова, партія, що впродла на ґрунті історії і єсть партією практичної діяльності, ми зобов'язані вказати ту найблиз-

шу мету, яку ми маємо на оці. Ся мета—поверненне нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 року з розширенням її впливу на цілу територію українського народу в Росії. Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить ся по праву, але віднято в нас теж силою. Наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби. Вона добуде собі повну свободу і перший ступінь до неї: Переяславська конституція.

Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що се вже остатня боротьба, що потім вже ніколи не настане слухний час до нової боротьби. Ніч була довга, але ранок наблизив ся і ми не попустимо, щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розібемо їх до схід сонця свободи! Ми в остатнє виходимо на історичну арену, і або поборемо, або ввремо... Ми не хочемо довше бути євнухами, не хочемо довше зносити панованне чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любовю до України! Сини України! ми, як той Антей, доторкаючись до землі наберемось усе більшої сили й завзяття. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь по Україні і кожен, в кого ще не спідлене серце, озветь ся до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!

Нехай страхополохи та відступники йдуть, як і йшли, до табору наших ворогів, їм не місце поміж нами і ми проголошуємо їх ворогами вітчизни.

Усі, хто на цїлій Україні не за нас, ті проти нас. Україна для Українцїв, і доки хоч один ворог чужинець лишить ся на нашій території, ми не маємо права покласти оружя. І памятаймо, що слава і побіда—се доля борцїв за народню справу. Вперед! і нехай кожен з нас памятає, що коли він бореть ся за нарід, то мусить дбати за ввесь нарід, щоб цїлий нарід не згинув через його необачність.

Вперед! бо нам ні на кого надїятись і нічого озиратись назад!

Тарас Шпікулз

Від видавців.

Кожен з інтересом прочитає сю „промову,“ ми певні в тому; але так само певні, що сливе ніхто не згодить ся з аргументацією бесідника, а вже напевне всі нові читачі запитають: чому власне сю бесіду за наше безперечне право на самостійність друкуєте тепер?

Так, „мова“ політиків міняєть ся, вона мусить бути пристосована до обставин часу і взаїмовідносин політичних сил; не сміє у чесних, серьозних і далекосяглих політиків міняти ся лиш суть того, що вони відстоюють, за що борюють ся!

Ми, видавці, так колись говорили. Ви чуєте від нас тепер іншу мову, але все-ж про те саме, про **самостійну Україну**, про що говорили ми й тоді—15-20 років назад!

Видаємо власне сю книжечку тепер для того, щоб раз на завше збити дурні й вечесні пльотки, які розпускають наші московські й польські вороги, покликаючись при тім на „цілком певні“ „ябеди“ наших таки українських політичних недоумків та потурфаків, наче-б до війни ми ніколи про самостійність не думали.

Починаючи від московських чорних кровів, що вже третє століття захланно й невпин-

но „довбуть ребра й точуть кров“ зі знесиленої нещасної України, кінчаючи на новоспечених червоних „патревотах сваєво атечества“: Алексїнських, Бурцевих, Плеханових і їм же ність числа... всі в один голос кричуть:

„Не било, нет і не будет нікакой України! А „Самостійну Україну“ вигадали Австріяки та Німці, закупили на се кількох безчесних зрадників з посеред емігрантів, які, як самозванці, не мають права говорити за український народ. А український нарід свято держить ся „вслїкай неделїмай Рассеї,“ про що свідчать такі відомі й популярні на Україні люде... як Юркевич, Донцов, Левинський і К^о!

І хоч наші присяжні свідки говорять ще й дещо инше, ніж то їм підсовують чорні й червоні московські їх приятелї, але вони покірно мовчать про суть справи. Вони не пробують навіть скритикувати річево політичну діяльність „Союза визволення України,“ а лиш захлистують ся з радости та щастя, що чесне імя „Союза визволення України“ волочать по багні на підставі їх „ябед“ вороги українського народу.

Війна поставила українську справу як міжнародну, політичну. „Союз визволення України“ зробив усе, що було в його слабих силах, щоб змусити всі правительства воюючих держав признати розв'язанне української справи основним питанням найближчої між-

народної політики. Се зрозуміли всі московські політики. Лиш для наших політичних недоумків справа ця лишила ся книгою за семи печатками. Вони, справжні ученики високої московської та польської політики, спромогли ся в сей великий, історичний момент, коли ми підняли стяг Мазепи, піти слідами Кочубея лиш в мізерній формі. Бо коли той писав свій донос бодай впрост до царя, то сі задовольняють ся тим, що їх ябеди благосклонно передрукує Плеханов або Меньшіков.

Вже Мілюков і Струве, які звикли до європейських форм, встидають ся використувати це сміття. Вони точнісенько так само, як Меньшіков або Плеханов, як Савенко або князь Крапоткін, умлівають зі злости й ненависти від успіхів політичної діяльності „Союзу визволення України,“ яка прямує до політичної самостійности України. Це зрозуміти нам легко. Всі-ж вони—далекосяглі політики, всі вони патріоти „велікай, неделімай“ і тому добре знають, що ґрунт величі їх „велікай“ спочиває на тім, чи удасть ся їй далі удержати в кайданах Україну. Але Мілюков мудріший політик і розуміє, що такими „середствами,“ як ябеди та наклепи, цілої біди не знищиш і він пускаєть ся на переговори з деякими українцями про автономію України в межах „неделімай,“ бо знає, що його чорні й червоні спілки в поборюванні українського

руху зроблять і без нього все, щоб ошельмувати український самостійницький рух на підставі „ябед“ Юркевича і К⁰, на підставі кличів за „благо всего міра, за общее дело“ і т. далі.

І серед наших людей єсть чимало таких, що не розуміють діяльності Союзу визволення України, що вірять безсоромним наклепам. Вірять ще й тому, що Союз визволення України не відповідає нічого на „ябеди“ і очорнювання.

„Союз визволення України“ мовчить не тому, що він не може себе виправдати, а тому, що він не має в чім виправдувати ся. По війні потягне він до громадського суду тих, хто його шельмує тепер, і певен, що громадський суд ошельмує наших нікчемних Кочубеїв. Час війни—час діла, а не судів, і діло, вже зроблене „Союзом визволення України“, само говорить за себе. Не всі його бачать ще вповні, але не за горами вже час, коли „Союз визволення України“ зможе виступити перед українським громадянством з повним звідомленням про свою діяльність.

А поки що тим, хто уміє політично думати, подаємо під розвагу ось що:

„Союз визволення України“ є безпосереднім продовженням політичної діяльності нашої першої справжньої політичної партії—„Революційної Української Партії“ (Р. У. П.).

Історія Р. У. П. не могла бути ще досі написана, бо ми, що колись складали збірне тіло партії, ще живі, з нас багато живе і тепер „в пределах досягаемости“. Тому Р. У. П., не дивлячись на всю свою популярність, є загадкою для всіх, хто безпосередно не належав до Р. У. П. Тому для таких людей нового покоління Українців незрозуміла закономірність діяльності Союзу визволення України з його безпартійністю і самостійництвом.

Хто знайомий з всіма виданнями Р. У. П., потвердить ці головні тези:

1. Р. У. П., почавши свою видавничу діяльність отсею брошурою „Самостійна Україна“, в усіх своїх дальших численних виданнях ні одним словом не згадує про се своє основне гасло.

2. Загальні радикально-демократичні погляди Р. У. П., що характеризують перші роки діяльності Р. У. П., дістають все більшу і більшу примішку соціалістичних домагань і протягом 1904-го року ціле видавництво Р. У. П. носить вже цілковито соціально-демократичний характер.

3. Сей соціалдемократизм Р. У. П. ясно зазначається в світогляді видань Р. У. П., значно впливає на тактичну діяльність партії, але не нищить її національного характеру. В аграрній справі Р. У. П. здоровим інстинктом, реальним розумінням наших аграрних відносин ні

на хвилину не пішла слідами московських соціалдемократів і дуже влучно вела свою селянську газету „Селянин“ — першу і свого часу єдину часопись на цілу хліборобську Росію.

4. Розкололи Р. У. П. в самім початку 1905-го року тактичні справи: в якій форми мали ми приймати участь в клетотівшій уже революції.

Се найбільш неясний пункт цілої історії Р. У. П. і тут у кожного з нас, учасників сеї кризи, різне толкованне справи і ледве чи й найоб'єктивніший історик за браком жерел зможе коли вияснити сю трагічну й глибоко цікаву для нашого національного розвитку подію.

Факт той, що безпартійна по своїй суті Р. У. П. розколола ся на дві соціалдемократичні організації, з яких ні одна не признала своїм гаслом самостійної України.

А між тим кожний з нас, що підготовляли і брали участь на останнім зїзді Р. У. П. можуть засвідчити, що основним і рішачим у виборі того чи иньшого делегата на зїзд, на яким Р. У. П. розколола ся, був власне пункт самостійности України, який на зїзді мав (чи не смів) бути включений в програму Р. У. П.

Де ж зникло се домагання?

Як бачите, воно не зникло! Воно чекало свого слухного часу, і як тільки загреміли гармати, направлені проти узурпаторів української волі й долі, „гурток емігрантів“ із російської України зараз-же розгорнув стяг самостійної України.

Вже в осени 1914-го року „Союз визволення України“, відмежувавшись від політично непридатних або непевних елементів, сконсолідував ся в ту політичну організацію, яка відома тепер дуже широким масам полонених Українців, як політична репрезентація російської України по сей бік боєвої лінії.

Зі зрозуміння історичної конечности політичного виступлення України на поле міжнародної політики взяли ми на себе тягар державного представництва недержавного народу. Ми непохитно ідемо сим тернистим шляхом цілий час світової війни; обороняємо інтереси українського народу, як уміємо і як то дозволяють нам наші сили, і робитимемо се доти, доки творчі політичні сили нашого народу не покличуть до життя правно для того уповажнених представників.

Звідки взяли ся ми, представники неіснуючої ще самостійної України, і чому про се так мало чути було доси? Чи не є правдою те, що ми називаємо наклепом на „Союз визволення України?“

Ні!

Чи треба кому яснійшого доказу на те, що самостійна Україна є наше старе гасло, як той, що всі чотири члени Президії Союзу визволення України були діяльними членами Революційної Української Партії, перша брошура якої (отсе подана читачеві) носила назву „Самостійна Україна“.

Зверх того ще кілька членів „Союзу визволення України“ належало також до Р. У. П.

І се не припадок, що в „Союзі визволення України“ не могли удержати ся з більшменш відомих емігрантів ні Д. Донцов, ні М. Залізник—не могли, бо вони не пройшли Р. У. Півської політичної школи, як не припадок і те, що підчас війни в 1915—1916-их роках двічі приїздив до нас відпоручник Київської організації, що стала на ґрунт плятформи „Союзу визволення України“, яка складається переважно з Р. У. Півців, який свого часу сам був, розуміється, видатним діячем Р. У. П. Сей представник зимою 1915 року відвідав Раштатський табор. Але для читача все лишається ся неясною сама суть справи: куди-ж зникла в самій Р. У. П. проголошена в першій її виданню вимога самостійності України?

А в тім і річ, що питання нашої державної незалежності для нас Р. У. Півців ніколи не зникало, не сходило з порядку денного.

Воно було охрещене у нас „неістнуючим питанням,“ неістнуючим для тих, хто в політичнім українськїм життю не брав участі, хто до Р. У. П., а далї до тих партїї, які видала з себе Р. У. П., не належав.

Як воно було для нас важне, про се невтасмничені в партїйне життє Р. У. П. можуть тут і там знайти лиш неявні натяки. Як приклад сього наведу тут кілька рядків з моєї розвідки, присвяченої Росїї, як державній цїлости, що вийшла у Львові в 1905-ім році під тодїшнім моїм псевдонїмом Ол. Вишневецький „На переломі“. В примітці, що тягнеть ся на сторінках 74—77, читаємо:

В шаленім зрості продукційних сил промислового району України, і в нїм передовсїм, чи властиво в тих підвалинах, на яких він полягає та в обставинах, які його супроводять, слід шукать обґрунтування передчасно ославленого питання „самостійної України“.

До останнїх часів „самостійна Україна“ була питанням не актуальної політики, а, сказати-б так, чистої науки. Для певного розв'язання його бракувало не лиш генїяльної голови, але й перед усього матеріалів. Розвитком продукційних сил України, о скілько знаю, ніхто (за виїмком одного, здаєть ся, Яснопольського) особливо не цїкавив ся і науковим обробленнем сього питання не займав

ся. Се з рештою знаходить собі виправданне в тій молодости сього розвитку, а через те і в „чистій науковості“ сього питання.

А про те, чи хоч-би й наперекір сьому, розвиток сей дає вже себе знати і в політичнім життю. Певна, науково видкрита тенденція дальшого розвитку України причинила ся-б до яснійшого зрозуміння життєвих завдань ріжних політичних сил суспільства, усунула-б марну їх трату і тим самим прислужила ся б до швидкого культурного, в широкім значінню слова, її зросту.

„Самостійна Україна“ в наші часи перетворюєть ся з питання „чисто наукового“ на політичне, життєве; брак наукового його розв'язання дає себе відчувати вже зараз дуже болюче.

Російська політична революція в дальшій своїм розгоні безперечно поставить на порядок денний і се питання. Можна, звичайно, жалкувати, що питання так і досі лишаєть ся питанням, та зарядити сьому можна лише ширшою науковою працею. В усякому разі се буде зроблено, бо мусить бути зроблено, і буде зроблено тим швидче, чим питання втратить свій академічний характер, чим швидче воно стане питанням політичного життя.

А се тепер станеть ся швидко.

А раз се станеть ся, тоді безперечно знайдуть ся й жерці „чистої науки“, які знайдуть у сїм питанню одну з найцікавійших проблем для своїх кабинетних праць. Тоді знайдуть своїх коментаторів усї й найдрібніші факти, тоді, коли зараз проходять мовчки мимо впрост кольосальних, як внішнім виглядом, так і величезним їх впливом на внутрішній уклад суспільного життя.

Всї наведені тут факти промовляють за раціональність „самостійности“. Та не треба забувати, що се лиш окремі факти, вирвані з їх органічного звязку. Їм можна так само протиставити чимало також вирваних із того ж економічного життя фактів, якими сміливо можна довести абсурдність „самостійности“. І мусимо признати ся, що досї у нас навіть і так рідко хто обґрунтовував сю тезу. Здебільшого в сїм пункті навіть у соціалдемократів ми здибаємо цілком не матеріялістичний спосіб думання. Вигадуєть ся якийсь імманентний закон (в ту чи иншу сторону, се все одно), якому дальший розвиток по волї винаходців закону, підлягати конче мусить, і коли деякий факт хто запам'ятав, що не перечив його „законові“, то й оперував ним, у наївній певности, що в його руках грізний меч, вирваний із страшних таємниць чарівниці-природи, тоді як на правду се не більше як копістка, запозичена в якоїбудь славної

може й на цілім покутю, та все лише на Покутю, ворожки.

В сій примітці маєте відгомін того, як ми в той час дивили ся на справу самостійности України, але лиш відгомін.

Як ми не зелені були тоді в політичнім життю, ми всеж із самого початку лі справи цілком реально, як автор „Самостійної України“ формулує: „Питання права нашого народу на самостійне існування може бути розв'язане **лиш силою**“.

Ми знали, що самостійну Україну відбудувати можна буде лиш тоді, коли на Україні знову заревуть гармати, а дула їх звернені будуть проти північного політичного опира, що здушив все наше життя.

Як не молоді і не горячі ми тоді були, знайшли ми в собі досить холодної крові і політичного розуму: не маємо гармат та рушниць—не матимемо й самостійної України. Отже мусимо спочатку се наготовити, щоби мати право серйозно трактувати справу самостійности. І у нас знайшла ся сила волі і карности, щоби сціпивши зуби мовчати перед чужими про те, що нас найбільше боліло.

Нашу постанову: про самостійну Україну в нашій пресі не писати ні слова, аж поки партійний зїзд не займе свого становища до сього питання, ми виконували свято.

Як говорить автор брошури: „Ми (українська інтелігенція) мусимо пам'ятати, що ми предтечі того великого, що йде за нами, ми тільки оповіщуємо його силу, ми лиш посланці його. Сей великий—увесь український нарід“.

В наших, тоді ще наскрізь інтелігентських громадах змагалися ми за і проти самостійности. Але діяльність нашу повели ми серед того **Великого**, серед мас українського народу, яким тоді було не до самостійности. Ми гуртували ті маси, які колись могли би взяти в руки рушницї, які змогли би повернути люфґ гармат на північ...

Проти півночи звернені гирла великих гармат. Чужі вони нам, повернені не нашими руками—але проти нашого ворога! Вони розбивають наші кайдани і тому цілком послїдовно ми говоримо: Настав час здвигнення самостійної України. Тепер не лише інтелігенти говорять се. За самостійну Україну тепер стоять ті маси українського народу, в чиїх руках і рушницї й гармати. Тому ми тепер, виставляючи гасло самостійности України, такіж реальні й урівноважені політики, як тоді, коли ми, сцїпивши зуби, се наше гасло замовчували.

Непримиримий, смертельний ворог українського народу—царський бюрократизм—не існує більше. В огні світової пожежї, підпа-

леної захланною царською політикою, в реві гармат звалили з себе народи Росії тяжку мару, яка душила нас протягом століть.

Московський нарід перебрав державну керму в свої руки. Ми твердо віримо, що московський нарід в своїй державній політиці пірве з московською традиційною політикою „собиранія земель“ на перекір тому, що заповів уже в його імени Мілюков; що московський нарід не піде шляхом найстаршої демократії Європи і не змагатиме нас і далі держати на становищі Ірляндії; а відкриє нам змогу самим порядкувати в нашій хаті.

Ми стоїмо за мирне співжитє зі всіма народами в світї, не лиш з московським і польським, але заразом гуртуємо наші сили, щоб бути готовими відстояти своє право на вільне життє від усіх, хто гадає, що ми, наше покоління, родившись у ярмі, маємо в ярмі й сконати.

* * *

В українських інтелігентських кругах досить широко розповсюджена поплутана оцінка самостійництва. Перед війною в пресї на російській Україні про самостійництво, яко таке, не писало ся зовсім, а зате досить енергічно пропагувала ся Д. Донцовим так звана „австрійська орієнтація“. В сутї річи ся орі-

єнтація, як тактичний спосіб боротьби, має таке-ж саме оправдання в буденних життєвих обставинах, як і орієнтація російська або польська. Оригінального в ній нічого немає. Заїмпонувала вона неполітикови Донцову по його переїзді до Галичини, як велика політична мудрість лиш тому, що він нічого мудрійшого на політичнім виднокрузі Галичини добачити не міг. Він старанно, з запалом і не без успіху перекладав сю переважно польську політичну мудрість на українське і ширив її досить ревно по наших видавництвах, оскільки російська орієнтація деяких наших редакцій не закривала йому до того змоги.

Ще раз: на буденні передвоєнні часи се була користна праця. Її треба лиш відповідною міркою змірити й не плутати з самостійництвом, з яким вона не має більше спільного, як і всяка инша політична „орієнтація.“ Орієнтація міняєть ся від того, які політичні взаїмовідносини існують в данний момент між тими партіями чи націями, яких інтереси перехрещують ся з нашими. Щоби бути справжнім політиком, треба мати основну ціль, до якої прямуємо; тоді можемо сміливо в відповідній хвилі держати ся тої чи иншої орієнтації. Лиш орієнтація не сміє не тільки не заступити, а навіть на хвилинку затемнити основну ціль. Загубимо ціль — станемо ігра-

шкою в чужих руках, як се з Донцовим і стало ся.

Донцов, як „представник Загальної Української Ради,“ в Стокгольмі весною 1915-го року інформував шведську пресу, що наче-б то нема ніодної серйозної української політичної організації, яка-б домагала ся самостійности, і що Україна почуватиме себе щасливою, як що до Австрії приріже війна більший чи менший кусок України.

З огляду на те, що Донцов, подаючи свої інформації, покликав ся на те, що він сам російський Українець, а разом заступає й австрійських Українців, як „представник“ Загальної Української Ради,“ то для „Союза визволення України“ було важно установити, з чийого властиво припоручення Донцов так формулував бажання українського народу й чому властиво він, знаючи дуже добре наші самостійницькі постуляти, виступаючи часто з твердженням, що „він перший“ обоснував „самостійництво“ (плутаючи тут свою орієнтацію з самою цілю), раптом так упав з тону?

„Союз визволення України,“ як представник змагань російських Українців, як відомо, мав кілька місць в Загальній Українській Раді і одно місце в президії Ради, входячи туди з єдиною цілю заманіфестувати спільність політичних українських змагань по обидва боки

кордону. Як члени Загальної Української Ради і її президії, ми знали цілком певне, що Донцов не був і не міг бути ніяким „представником“ Загальної Української Ради, а що найвище міг заступати приватні інтереси деякого з членів Президії Ради.

На запит, звернений до президії З. У. Р., в чийм імені і з чийого припоручення виступив Донцов з сим самовідреченням українського народу, дістали ми від п. віцепрезидента З. У. Р., М. Василька, тодішнього покровителя п. Донцова, таку знаменну відповідь: „Він, віцепрезидент М. Василько, запевняє, що п. Донцов, живучи в Берліні, стоїть в повнім контактї з німецьким і австрійським урядом і напевне, так догадуєть ся пан віцепрезидент Ради, дістав вказівки від центральних правительств заманїфестувати більш помірковані українські вимоги, бо мабуть на сей момент, по ходу воєнних подій і міжнародних взаїмовідносин, самостійницькі змагання Українців не підходять для правительств центральних держав.“

За вірність змісту вияснення п. М. Василька нищепідписаний ручить: протоколів сього засідання немає у мене під рукою, щоб можна було віддати власні слова його.

Сей „практичний політичний крок“ п. Донцова як найкраще вияснює всю небепечність „орієнтацій“ для тих людей, у кого не-

ма одної твердої цілі. І навпаки, для кожного, хто уміє політично думати, ця ілюстрація як найкраще вясняє політичне становище „Союза визволення України“, який, звертаючись підчас війни до центральних і неутральних держав з своїми представленнями й домаганнями, весь час прямував до одної і тої-ж цілі—державна незалежність цілої України.

8 квітня 1917 року.

ВЕЦЛЯР, Schöne Aussicht.

За видавців

Ол. Скоропис.

Great & Davis
Korczak-Horvay
828 W. Chicago St.
Chicago, IL 60630 USA